

Bokrecension

Being and becoming a teacher in medical education Terese Stenfors-Hayes, Stockholm, Karolinska institutet, 2011, ISBN 978-91-7457-353-4

VAD INNEBÄR DET ATT VARA OCH UTVECKLAS TILL EN BRA LÄRARE?

Terese Stenfors-Hayes utforskar i sin avhandling lärares egna föreställningar på detta tema. Mer specifikt har hon med en fenomenografisk ansats undersökt hur ett antal lärare verksamma på KI's läkar-, vård- och veterinärutbildningar förstår sin roll och utveckling som universitetslärare, kliniska handledare och mentorer.

I avhandlingen synliggörs hur dessa lärares sätt att förstå lärarskap har kvalitativa skillnader. Förståelsen av vad det är att vara lärare är mer eller mindre omfattande respektive avgränsad och dessa skillnader kopplas till variationer i förhållningssätt till pedagogisk utveckling, till undervisning och till studenters lärande.

I fyra studier har data från 39 individuella intervjuer bearbetats och analyserats i olika kombinationer. Relationer på grupp- och individnivå har utforskats vidare och skapat ett genomarbetat spektrum av föreställningar om lärarskap, undervisning och professionell utveckling. Majoriteten av de intervjuade är läkare och tandläkare men även lärare och forskare från medicinska basvetenskaper och vårdvetenskap har intervjuats. Samtliga innehar olika kombinationer av de olika rollerna som universitetslärare, kliniska handledare respektive mentorer i mentorsprogram.

Den fenomenografiska ansatsen innebär i denna avhandling att beskriva variationer i erfarenheter, upplevelser och förståelse av att vara lärare. Variationerna bildar mönster som resulterar i olika beskrivningskategorier. Föreställningar om undervisning och lärande är utifrån denna fenomenografiska ansats också tydligt kopplade till situation och undervisningskontext vilket är avgörande för olika sätt att förstå fenomenen.

När jag läser avhandlingen kan jag inte låta bli att associera till en jazzkomposition. En till synes spretig samling av individuella röster med olika klangfärg, idéer och målbilder flätas samman till mönster av mening och en mångfacetterad men sammansatt helhet. Det tar mig en stund att förstå de olika rösternas mönster av relationer men efterhand blir orkestreringen klar och kompositionen en begriplig och välarrangerad uttolkning av helhet och delar.

Ett intressant huvudfynd är att det finns så stora likheter mellan hur de olika rollerna upplevs trots de stora formella skillnaderna mellan uppdragen och trots kontextuella skillnader avseende utbildningskulturer och miljöer. En av de mest framträdande likheterna utgörs av ett för de tre rollerna gemensamt fokus på antingen studentens utgångspunkter och lärande eller på läraren, på undervisningsaktiviteter och innehållet i undervisningen. De mest omfattande kategorierna inkluderar en medvetenhet om många aspekter av lärande utifrån både studentens och lärarens perspektiv medan den minst omfattande kategorin av förståelse innebär ett mer avgränsat fokus på enbart lärarens perspektiv. Detta är helt i linje med lärar- visavi studentorienterade föreställningar i tidigare forskning på området medan mellankategorier bidrar till litteraturen med nya variationer av föreställningar, t ex vikten av studentifytande över innehåll parallellt med lärarstyrd process.

Likheter mellan handledar- och mentorrollen visar sig också i ett fokus på studentens personliga och professionella utveckling och på respondenterna själva som roll-modeller och kliniker. I universitetslärarrollen har man istället ett större fokus på vad man gör och på undervisningsaktiviteter. Rollen som universitetslärare inkluderar upplevelser av en mer formell lärarroll med ansvar för bedömning och curriculum-utveckling.

Resultaten ger vid handen att mer omfattande, studentcenterade sätt att förstå respektive roll också innebär att man uppfattar rollerna som mer lika, dvs olika aspekter av att vara lärare. En mer avgränsad förståelse innebär att man förstår dessa som tre separata roller. Vidare indikerar resultaten samband mellan en mer begränsad förståelse av rollerna och ett huvudsakligt fokus på att introducera studenterna till innehållet medan andra sätt att förstå också innebär att underlätta deltagande i praktikgemenskapen och att dela tankar och reflektioner kring vad det innebär att vara kliniker. Andra skillnader och likheter illustreras tydligt genom en kartläggning av de tre rollerna i relation till en tidigare publicerad modell av undervisning och lärande. (Ross, M. T. & Stenfors-Hayes, T. 2008. Development of a Framework of Medical Undergraduate Teaching Activities. *Medical Education*, 42, 915-922.)

När det gäller pedagogisk utveckling uppfattas lärarrollen antingen som en separat professionell roll, utveckling sker genom utbildning och systematisk färdighetsträning, eller som integrerad i rollen som kliniker och forskare. Professionell utveckling inom dessa områden innebär automatiskt utveckling av undervisningen och lärarrollen. Upplevelse av möjligheter respektive hinder för pedagogisk utveckling skiljer sig beroende på om man uppfattar denna utveckling som en personlig eller delad angelägenhet i gruppen av lärare eller något som helt och hållet är beroende av externa och kontextuella förutsättningar, ledningsprioriteringar och inget som den enskilde läraren själv kan påverka. På individnivå kunde samband skönjas mellan omfattande förståelse av universitetslärarrollen och upplevelse av egenkontroll över utveckling som lärare. Ur ett lärarutbildnings- och ledarskapsperspektiv är dessa samband särskilt intressanta och öppnar för vidare forskning kring motivation, pedagogisk utveckling och utbildning i relation till ledarskap.

Avhandlingsarbetet synliggör relationer mellan föreställningar om lärarskap, undervisning och vägar till professionell utveckling. Den kartläggning som arbetet utgör är ett viktigt bidrag till fördjupad förståelse för bland annat hur pedagogisk utbildning bäst kan anpassas till lärares utgångspunkter och behov. Omfattande forskning visar på starka samband mellan universitetslärares föreställningar om undervisning och lärande, förhållningsätt till undervisning och studenters studieresultat. Införandet av moment i lärarutbildningar som inneburit att man utforskat lärarnas föreställningar och diskurs om undervisning och lärande har resulterat i positiva effekter på studenternas lärande. Inte för att bevisa att de är rätt eller fel utan för att synliggöra dessa och göra dem tillgängliga för diskussion och kritisk granskning (Timperley H, Wilson A, Barrar H, Fung IYY. *Teacher professional learning and development; Best evidence synthesis iteration*. Wellington, New Zealand: Ministry of Education; 2007).

Terese Stenfors-Hayes hoppas själv att avhandlingen kan utgöra ett lärar-verktyg för reflektion över hur undervisningskontexten kan påverka förhållningssättet till den egna undervisningen och vilka konsekvenser egna och andras föreställningar kan få för hur och vad studenter lär.

En i mitt tycke spännande öppning för vidare forskning är det person-centerade, vad Terese Stenfors-Hayes själv kallar "borderline-fallet" bland aspekter av lärarskap och mentorskap och

hur detta kan kopplas till lärande och utveckling. Intressant är också att den mer omfattande och studentcentrerade förståelsen av mentorskap inkluderar inte bara en ökad förståelse för studenternas situation utan också att man reflekterar mer över den egna rollen som både lärare och kliniker. För att citera en av mentorerna i materialet: ”Det påverkar undervisningen att inse att de inte bara är studenter utan också människor!”

Avslutningsvis får Miles Davies sista ordet på detta tema:

”If you understood everything I said, you’d be me”

Pia Strand, Doktorand i klinisk medicin, inriktning medicinsk pedagogik
Medicinska fakultetens Centrum för Undervisning och Lärande (MedCUL) Lunds Universitet
e-post: pia.strand@med.lu.se

